ANARMONİK YAZIM VE ANARMONİK MODÜLASYON

Gökçe ALTAY[1]

ÖZET

Profesyonel müzikçi yetiştiren eğitim kurumlarında armoni konusu, derslerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bunun nedeni, armoninin çok sesli müzik oluşumunun en önemli öğelerinden biri olmasıdır. Bu derste, öğrencinin çok sesli müzik oluşumlarını gerek kuramsal, gerekse duyuşsal olarak kavramaları esas alınır. Bu bağlamda klasik armoni dersleri, içerik itibariyle üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlar, diyatonik, kromatik ve anarmonik armoni olarak sıralanabilir. Bu ana başlıkların her biri, sırasıyla, aşamalı olarak ilerletilmeli ve eser analizlerinde armonik bağlam dikkatle tespit edilmelidir.

Bu çalışmada, 18. ve 19. yüzyıl klasik Batı müziğinde yer alan anarmonik yazım ve anarmonik modülasyon konusu ele alınmıştır. Çalışmanın giriş kısmında, anarmonik yazım ve modülasyon tekniğinin esasları genel olarak saptanmış ve bu konuda kuramsal örnekler verilmiştir. Konuyla ilgili repertuar örnekleri ise, 18. ve 19.yüzyıl eserlerinden seçilmiş ve detaylı olarak analiz edilmiştir. Söz konusu armonik analizlerde, basamaksal ve işlevsel armoni yöntemleri dikkate alınmıştır. Yöntemlerde kullanılan sembol ve kısaltmalar ise ayrıca açıklanmıştır. Sonuç olarak, konunun öğrenciye işlevsel armonin esaslarına göre aktarılması, müzikal anlamda bütüncül bir yaklaşım gözetilmesi gerekliliği saptanmış ve bu konuda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Anarmonik Yazım, Anarmonik Modülasyon, Armonik Analiz

[1]Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı,altaygokce(at)gmail.com

ENHARMONIC SPELLING AND ENHARMONIC MODULATION

ABSTRACT

The issue of harmony constitutes an important aspect of the courses of the institutions which are involved in the higher music education. The reason for this is that harmony is one of the most important elements of the polyphonic music formation. In this course, the student is expected to comprehend polyphonic music formations both theoretically and aurally. Related with that, the classical harmony courses may be formed into three main topics in accordance with its context. These topics may be systematized as diatonic, chromatic and enharmonic harmony. Each main topic must be approached in the right order and the harmonic context of the musical composition must be stated elaborately.

In this study, the subject of enharmonic spelling and enharmonic modulation technique of the 18th and 19th century Western classical music is discussed. As an introductory statement, the basic principles of enharmonic spelling and enharmonic modulation are determined and theoretical examples are indicated. Related with the subject, a selected repertoire from the 18th and 19th centuries is analyzed in detail. In these harmonic analyses, both functional harmony and step degree methods are taken into consideration. In addition to that, the symbols and abbreviations which are used within the methods are also explained. As a result, it is stated that the transference of the issue to the student must be realized according to the principles of functional harmony within the musical context and some suggestions are made in this regard.

Keywords: Music, Enharmonic Spelling, Enharmonic Modulation, Harmonic Analysis

Giriş

Anarmonik (sesteş) yazımın nedenlerinden biri, belirli koşullar dâhilinde notayı daha kolay bir şekilde okuyabilmektir. Öyle ki, çift bemol, çift diyez gibi notaların, ya da tonal bağlamda olmayan değiştiricilerin okunması, zaman zaman zorlaşabilmektedir. Örnek 1a.'da da görüldüğü üzere, Si çift bemol yerine La okumak, icracı için daha pratik olacaktır. Burada eserin 89. ölçüsünde ilk anarmonik yazım tekniği göze çarpmaktadır.

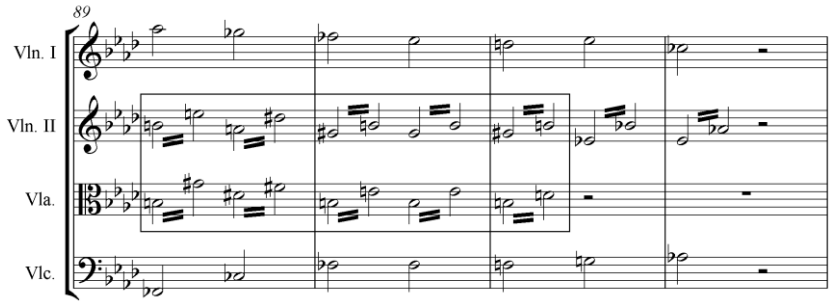

Örnek 1a. Mendelssohn, Yaylı Dörtlü, Op.80, IV (Ölçü: 89 -92)

Besteci, tüm partilerde tonaliteyi (La bemol minör) uygulamak yerine yalnızca dış partiler olan birinci keman ve viyolonsel partilerini gözetmiştir. İkici keman ve viyola partilerinde ise anarmonizasyon yoluna gitmiştir. Özetle tümden anarmonize edilmesi ya da tümden La bemol minörde yorumlanması beklenen kesit (Örnek 1b.) farklı partilerde, farklı biçimlerde ele alınmıştır.

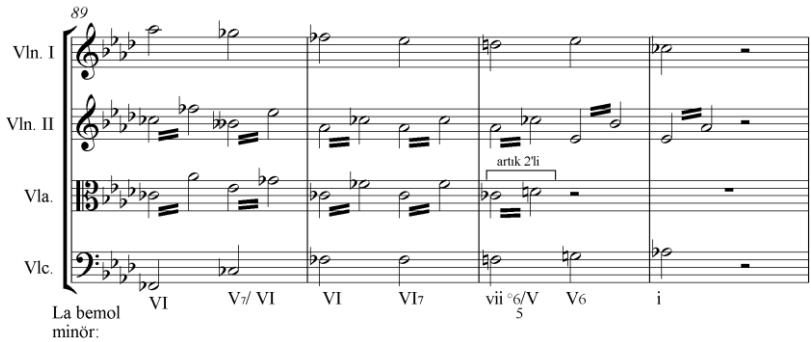

Örnek 1b. Mendelssohn, Yaylı Dörtlü, Op.80, IV, (Ölçü 89 – 92), La bemol minörde anarmonik yazım.

Ancak anarmonik yazımın bir nedeni de, bir başka gereklilikten kaynaklanır. O da, tonal müzik söz konusu olduğunda, uygulamada olmayan tonlara doğru sapmaların engellenmesi ve tonal bağlamda kalınmasıdır. Bu durumda, kullanılan değiştirici işaretinin, içinde bulunulan ya da gidilmesi tasarlanan (modülasyon) tona uygun olması esastır. Besteci, belirli bir ses dikliğini ya da aralığı (Örnek 2.), bir akoru, hatta tüm tonaliteyi (Örnek 3.) anarmonize etme yoluna gidebilmektedir. "Herhangi bir akorun seslerinin anarmonik değişmesi, o akorun fonksiyonunun değişmesine sebep olabilir. Bu değişmeler anarmonik modülasyonları meydana getirir" (Bakihanova, 2003:124).

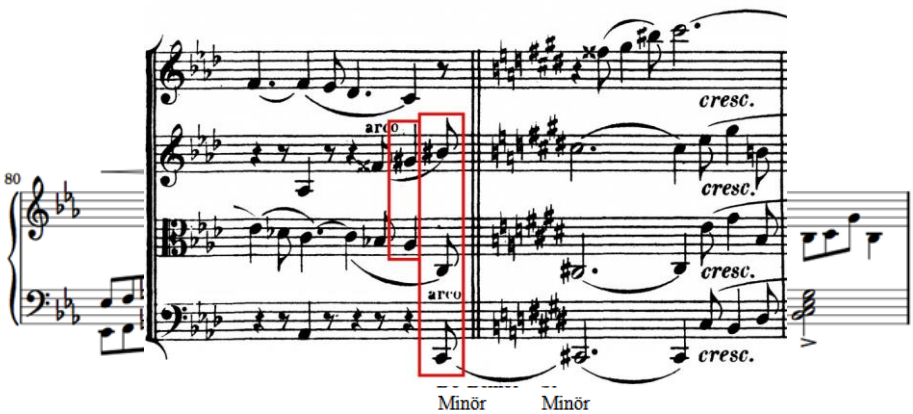

Örnek 2. Beethoven, Yaylı Dörtlü, op.127, Adagio

Örnek 3. Schubert, *Impromptu,* Op.90, no.2

Aralık bazında bir örnekleme olarak Do-Sol bemol eksik beşli aralığı ele alındığında, bu ifadenin Re bemol majöre uygunken, Sol majörde yanlış olacağı görülecektir. Bu nedenle anarmonize edilip, Do – Fa diyez artık dörtlü aralığı olarak yazılmalı ve böylelikle Sol majöre uygun hale getirilmelidir.

Benzer şekilde akorlar aracılığıyla da anarmonizasyon işlemi ile uygun tonaliteye geçiş (modülasyon) sağlanabilir. Bu durumda salt görsel olarak değil, duysal olarak da anarmonizasyonun farklı bir işlevinin olduğu gözlemlenmiş olur. Örnek olarak Do diyez-Mi-Sol-La diyez, eksik yedili akoru, Si minörde $vii^{\circ 6}{}_{5}$ olurken, Do diyez-Mi-Sol-Si bemol olarak anarmonize edildiğinde, Re minörde $vii^{\circ 7}$ olacaktır. Böylelikle diyatonik modülasyon yoluyla, tek adımda sağlanamayacak geçiş, akraba

olmayan iki ton arasında doğrudan sağlanmış olacaktır. Bu bir anarmonik modülasyondur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Anarmonik yazım ve anarmonik modülasyon konusu özellikle 19. yüzyıl Romantik dönem müziğinde etkin olmuş, belli başlı müzik eserlerinin gerek ezgisel, gerekse armonik kuruluşunda kendini göstermiştir. Anarmonik yazım tonal müziğin içeriği doğrultusunda dikkatle ele alınması gereken bir konudur. Zira hatalı uygulamalar salt icracı müzisyen için güçlük oluşturmaz, aynı zamanda tonal müziğin ifadesi olan bağlamdan da kopulmasına neden olur.

Klasik Batı müziği alanında profesyonel anlamda etkinlik gösteren müzikçinin, bu içeriğe sahip bir müzik yazısını kavrayabilmesi için, temel kuramsal bilgi ve analitik becerilere sahip olması gerekmektedir. Okuduğu müziğin içeriğini anlamak adına icracı müzisyen için de benzer durum söz konusudur. Bu nedenle profesyonel müzikçi (icracı müzisyen, müzik kuramcısı, müzikolog, müzik eğitimcisi) yetiştiren eğitim kurumların, ileri düzey armoni ders programlarında ve kısmi olarak müzik teorisi derslerinde bu konunun yer alması öngörülmekte ancak uygulamada bazı eksiklikler yaşanabilmektedir. Bu çalışma, konuyu tüm boyutları ile tanımladıktan sonra, eser örnekleriyle analitik olarak açıklamakta ve konuya yönelik bir ders modeli oluşturulması amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

Çalışmanın giriş kısmında yapılan tanımlama, eserlerden alınan kısa kesitler ve teorik örneklemelerden sonra, anarmonik yazım ve anarmonik modülasyon için kullanılan başlıca akor türleri ele alınacaktır. Bunun ardından, işlevsel ve basamaksal armoni örnekleri oluşturularak, genel çerçeve belirlenecektir. Çalışmanın sonuç aşamasında ise, 18. ve 19. yüzyıla ait iki eser analiz edilerek, konu pekiştirilecek ve ardından konunun öğretilmesine yönelik uygulama önerileri belirlenecektir.

4. BULGULAR

4.1. Anarmonik Modülasyon Akorları

Anarmonik modülasyon için kullanılan başlıca akor türleri her iki yönde de karşılıklı olarak Dominant7/Artık6; Eksik 7; Ger.$^{+}$6; It. $^{+}6^{(-5)}$ olarak belirir. Buna göre anarmonik modülasyon şu şekilde örneklenebilir: Re bemol-Fa-La bemol-Do bemol (Sol bemol Majör/minör: V7)= Re bemol-Fa-La bemol-Si bekar (Fa Majör/minör: Ger.$^{+}$6); Do diyez-Mi-Sol-Si bemol (Re minör/[Majör]: vii$^{\circ 7}$) = Re bemol-Mi–Sol–Si bemol (Fa minör/[Majör]: vii$^{\circ 6}{}_{5}$) = Re bemol – Fa bemol–Sol–Si bemol (La bemol minör/[Majör]: vii$^{\circ 4}{}_{3}$); Re bemol-Fa bemol–La çift bemol–Si bemol (Do bemol minör/[Majör]: vii$^{\circ 6}{}_{5}$). Bir akorun belirli ses ya da seslerinin anarmonizasyonu ile oluşturulan bu teknikle, anarmonik modülasyonu sağlanabilir (Örnek 4.). Anarmonik modülasyona yatkın akorlar sayesinde akraba olmayan, yani dizi dereceleri ile doğrudan ilişkilendirilemeyen tonlara da gitmek olasıdır.

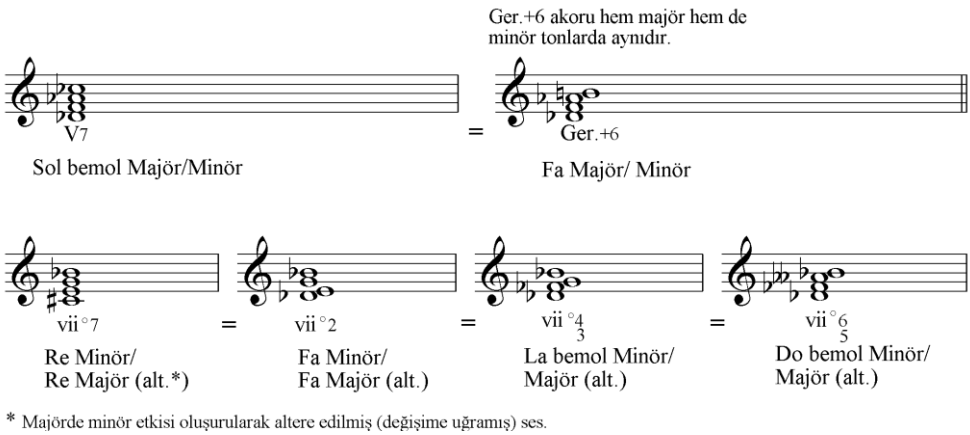

Örnek 4. Anarmonik yazım ve anarmonik modülasyon akorları

4.2. Anarmonik Modülasyonlu Armonik Yürüyüşler

Eserlerin dramatik noktalarında, akorun alışılagelmiş çözüm beklentisi farklı bir şekilde yönlendirilerek, beklenmedik (ya da daha az beklenilen) bir etki yaratılabilmektedir (Örnek 5.). Aşağıdaki örnekte görüleceği üzere Sol-Si-Re-Fa akoru, Sol majörde IV. Dereceye bir yönelme hareketi olarak algılanıp (orta kısım) bu yönde devam ederken (üst kısım), diğer yanda), aynı akor Ger.+6 olarak Si minörde yorumlanarak modülasyonu sağlamış ve bu tonda kadansı gerçekleştirmiştir (alt kısım).

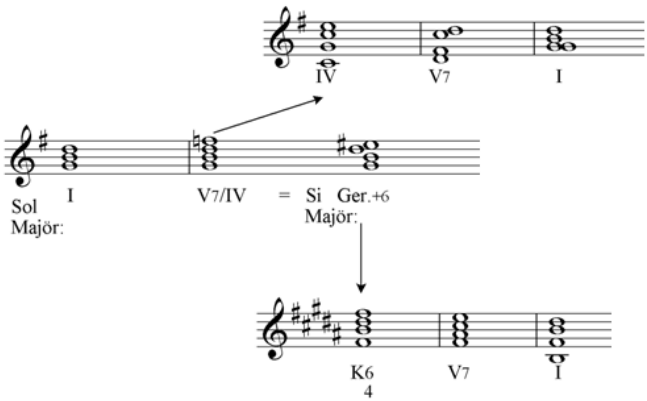

Örnek 5. Modülasyonsuz ve Anarmonik Modülasyonlu Armonik Yürüyüş

Anarmonik modülasyon yukarıda belirtildiği üzere basit bir şekilde gerçekleştirilebildiği gibi, daha girift armonik yürüyüşlerde de gerçekleştirilebilir (Örnek 6.).

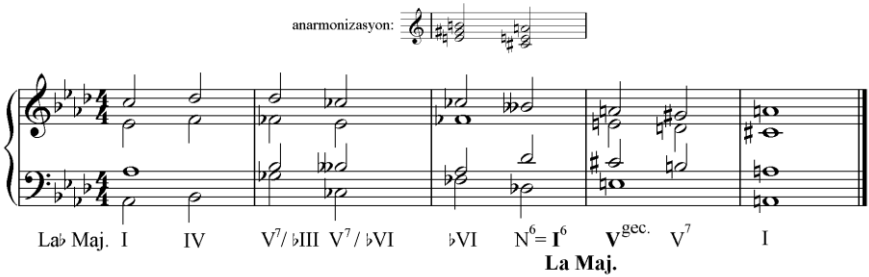

Örnek 6. Kromatik armoni yürüyüşlü Anarmonik Modülasyon

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Anarmonik Modülasyonlu Eser Analizlerinin Ele Alınması

Çalışmanın bu bölümünde, ilk olarak, Mozart'ın KV 475, Do minör Fantazi'sinin, ilk 25 ölçüsü (I. bölüm), armonik olarak analiz edilecektir. İkinci örnek olarak ise, Chopin'in Op.10, No.6 eser sayılı, Mi bemol minör, Piyano Etüd'ünün tamamının armonik analizi takip edecektir. Chopin örneği, okuma kolaylığı açısından armonik redaksiyon ile sergilenecektir. Söz konusu örnekte, akora ait olmayan (yabancı) sesler ayrıca açıklanacaktır. Her iki eser örneği de, basamaksal ve işlevsel armoni yöntemleri gözetilerek değerlendirilecektir. İçerik bakımından her iki eser de, ileri düzey analiz derslerinde işlenebilir niteliktedir. Analizlerde kullanılan sembol ve kısaltmaların açıklaması ise, makalenin "semboller ve kısaltmalar" başlığı altında yapılacaktır.

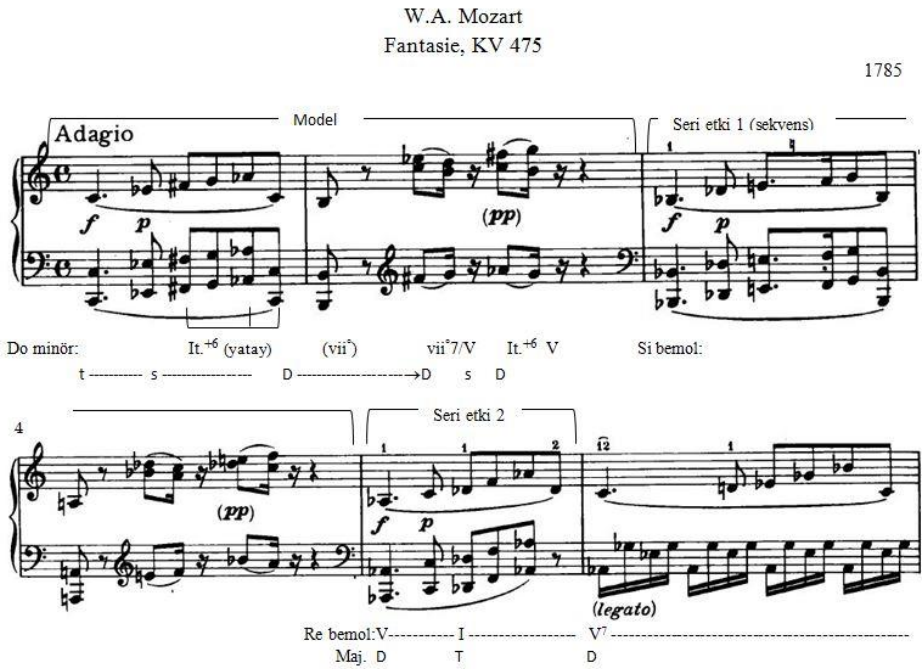

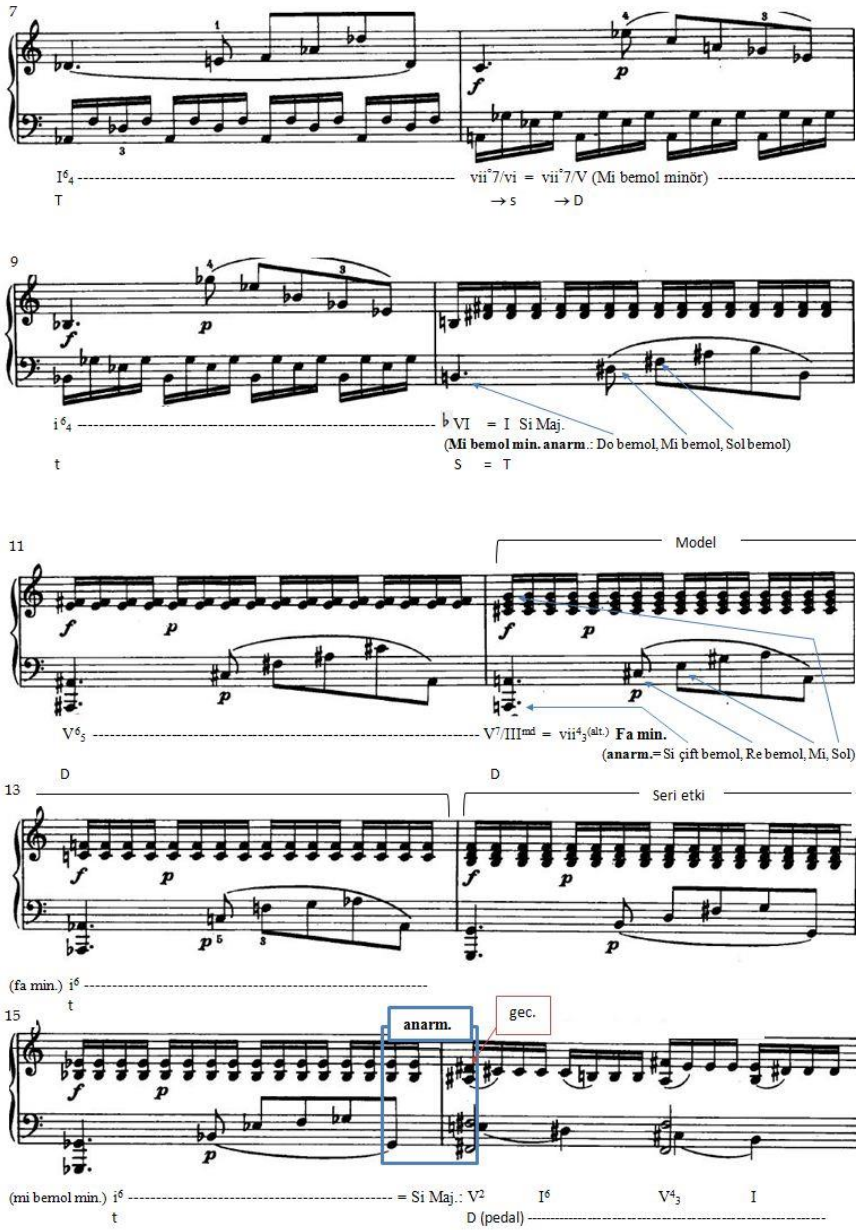
7
I⁶₄
T
vii°7/vi = vii°7/V (Mi bemol minör)
→ s → D
9
i⁶₄
t
♭VI = I Si Maj.
(Mi bemol min. anarm.: Do bemol, Mi bemol, Sol bemol)
S = T
11
Model
V⁶₅
V7/III^md = vii⁴₃(alt.) Fa min.
(anarm.= Si çift bemol, Re bemol, Mi, Sol)
D
D
13
Seri etki
(fa min.) i⁶
t
15
anarm.
gec.
(mi bemol min.) i⁶
t
= Si Maj.: V² I⁶ V⁴₃ I
D (pedal)

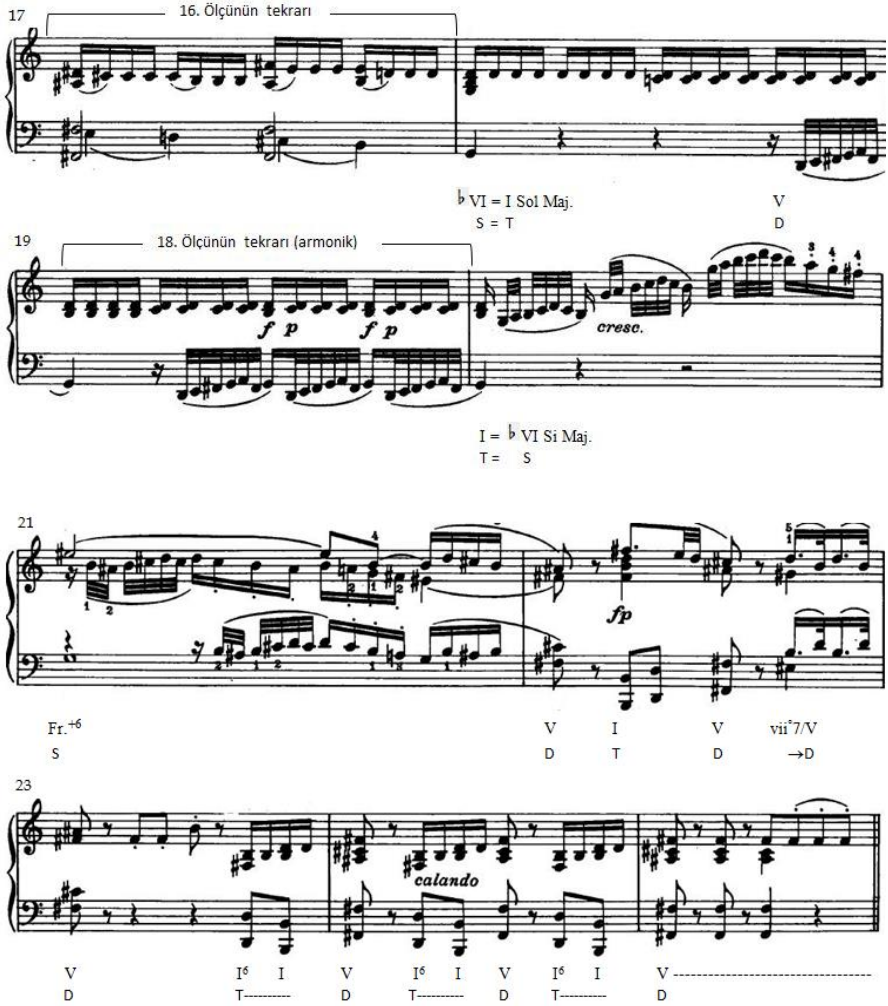

Örnek 7. Mozart, Piyano Sonatı, KV 475, I, Do minör. (Ölçü: 1 – 25)

Fantezi başlığını taşıyan bu eser, gerek ifade gerekse teknik bakımlardan bu başlığı anlamlı kılmaktadır. Buradaki fantezi sözcüğü düzensiz bir serbestliği değil, bilakis, dikkatle kurgulanmış, zengin bir fantezi dünyasının derinliklerini yansıtır.

Eğitsel olarak bakıldığında, ileri düzey analiz sınıfları için etkin bir çalışma örneğidir. Esere, armoni ve tonalite bağlamları açısından bakıldığında, dönemine göre bir hayli yoğun, girift bir anlatım söz konusu olduğu gözlemlenir. Öyle ki, Schubert'e gelinceye dek görülmeyen modülasyon şekilleri ve yoğun kromatik dil bunların göstergelerindendir. Daha açılış kısmındaki kromatik yürüyüş (Fa diyez, Sol, La bemol) dikkat çekicidir. Ardından farklı modülasyon teknikleriyle eser, uzak tonalitelere doğru yol alır. Bu modülasyon teknikleri arasında yer alan anarmonik modülasyon, hayli karmaşık biçimlerde kendini gösterir. Bunlardan ilki, en ilgi çekicilerindendir. Zira henüz eserin 10. ölçüsünde yer alan anarmonik modülasyon (Si majör), tonal alanın netlik sunmadığı, adeta bir fantezi kurgusu içerisinden belirir. Eser bu noktada, Mi bemol (minör) "tonikleştirme (*tonicization*)" (Kostka ve Payne, 2008:303) seyreden 8 ve 9. ölçülerin ardından, anarmonik olarak Si majöre geçer. Bu durum, 19. Yüzyıl sonlarında belirginleşen ve 20. Yüzyıl müzik kuramına "dalgalanan tonalite" (Schoenberg, 1978:153) olarak geçen bu olgunun erken bir örneği olarak görülebilir.

F. Chopin
Etude
Op. 10, nr. 6

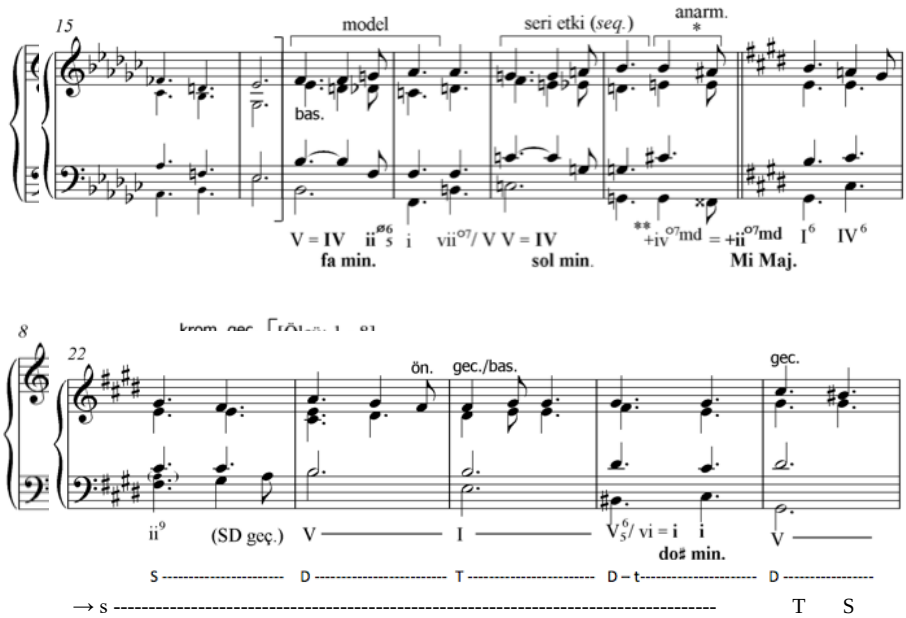

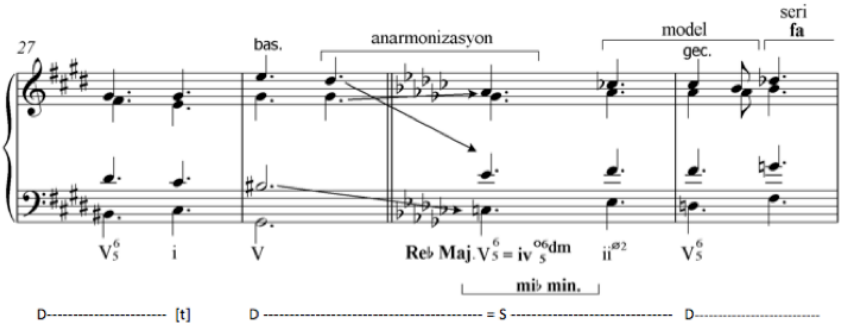

* Bu pasaj yönelmeyle (*bkz.* Ölçü 18-19) yapılmış bir anarmonik modülasyon olarak da görülebilir.

** Alternatif: Sol – Si bemol – Re bemol – Mi = vii^{o6}_{5} / N

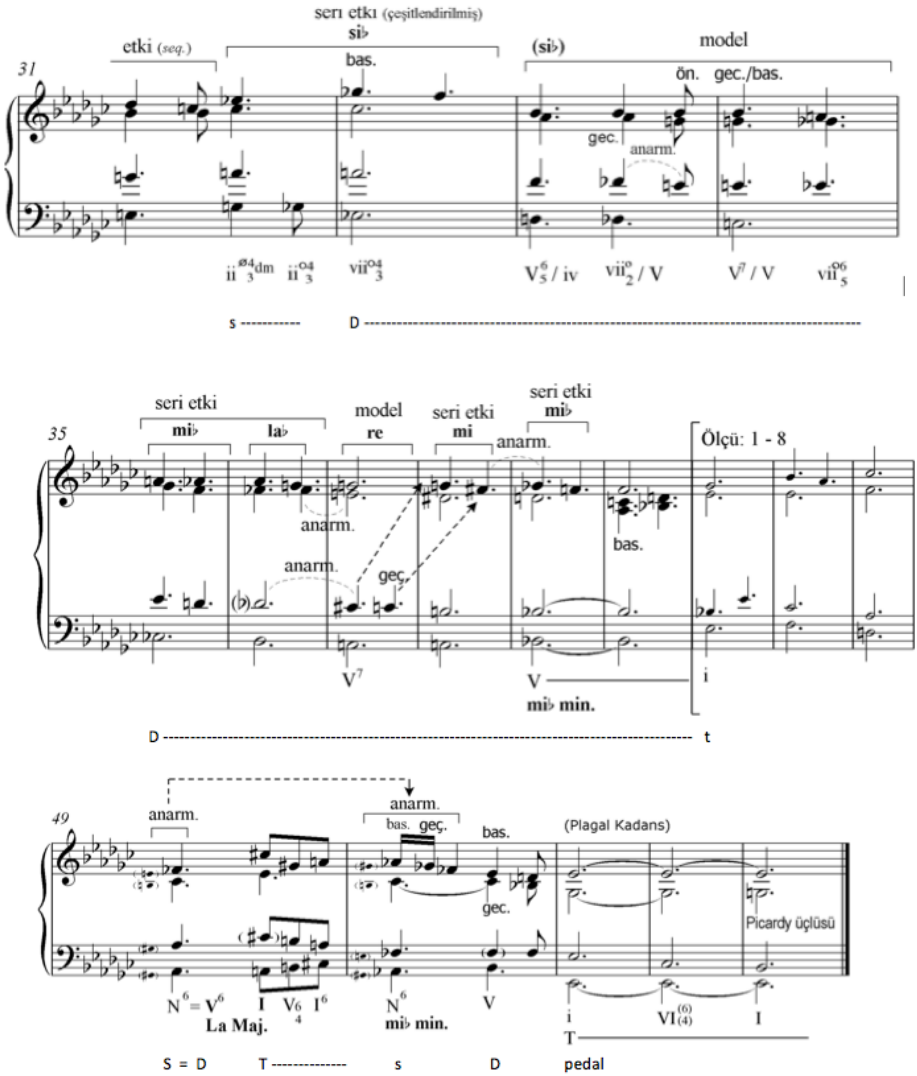

Örnek 8. Chopin, Etüt, Op. 10, No. 6, Mi bemol minör

Etüt terimi, Chopin'e değin, icracı için farklı teknik zorluklar içeren bir çalışma olarak ele alınmış, ancak Chopin ile birlikte, sanatsal ifadesini de bularak müzikal bir tür (*genre*) olarak kendini göstermiştir. Gerek öğrenci, gerekse profesyonel piyanistlerin solistlik repertuarında bulunan Chopin etütler, aynı zamanda kuramsal analiz için de önem taşımaktadır. 1830 yılında bestelenen ve 1833 yılında basılan bu eser, andante temposundadır. Eser yoğun kromatik hatlar içerir. Bu yoğunluk dokusal olarak da iç partilerde kendini gösterir. Virtüözite bakımından iddialı etütler kadar teknik güçlüğe sahip olmamakla birlikte, müzikal ifade, armonizasyon ve doku yönleriyle zorlayıcı bir eser olması, eğitsel materyal olarak da farklı bir önem arz etmektedir. Eser, armonik bakımdan ele alındığında, romantik dönemi yansıtır şekilde, sıklıkla beliren yönelmeler, "*elipsis"* (Bakihanova, 2003:234) değişim akorları ve anarmonik modülasyonlar içermektedir. Anarmonizasyonun saptanması, yoğun kromatik doku içerisinde bir hayli güçlük yarattığından, ileri düzey armoni ve analiz derslerinin içeriğinde yer almalısı önerilir.

5.1. Armoni ve Analiz Derslerinde Konunun İşlenmesi

Anarmonik yazım ve anarmonik modülasyon konularının ele alındığı her iki eser de, armoni ve analiz dersleri müfredatına alınabilecek türde eser örnekleridir. Eğitsel anlamda, kullanılacak kuramsal yöntem her ne olursa olsun, eserlerin müzikal bütünlüğü ve sonuçsal duyuş önermeleri bozulmamalıdır (Roig-Francoli, 2003:10). İzlenilen kuramsal yöntem, duyuş odaklı algıyı destekler nitelikte uygulanmalıdır. Unutulmamalıdır ki, duyuşsal olarak desteklenmeyen bir müzik kuramı, kuram olmaktan öteye gidemeyecek, bu nedenle uygulamada, özellikle de icracı müzik öğrencisine yönelik olarak, pratik bir çözüm öneremeyecektir. Bu bağlamda, anlama, anlamlandırma ve duyuşsal stratejiler odak noktası olarak ele alınmalıdır. Bu stratejiler kapsamında verilebilecek belli başlı öneriler, aşamalar halinde şunlardır:

Teknik Aşama: Bu aşama, anlamaya yönelik olarak, anarmonik yazım ve anarmonik modülasyon kuramının tanıtılmasını ve uygulamaya yönelik teknik esasların belirlenmesi amaçlamaktadır.

1- Başlangıç olarak anarmonik yazım konusu üzerine odaklanılır ve basit anarmonizasyon egzersizleriyle konu pekiştirilir. Anarmonizasyonun gerekli olup olmadığı ve gerekli olduğu takdirde, doğru ifadenin nasıl olacağı saptanır. Anarmonik yazımın söz konusu olduğu partisyon örnekleri ele alınır ve nedenleri irdelenir (*bkz.* Giriş maddesi örnekleri).

2- Anarmonik modülasyon konusuna bir hazırlık niteliğinde, çalışmada ele alınan akor türleri (*bkz.* Madde 4.1.) incelenir, kuramsal olarak hiçbir soru kalmayacak şekilde, farklı tonlarda anarmonizasyon egzersizleri ile konu pekiştirilir. Bu yaklaşım, eser analizi aşamasında, kuramsal bilgi yetersizliğinden kaynaklı sorunları çözümlemeye yardımcı olur.

3- Anarmonik modülasyon konusuna geçildiğinde, ilk olarak basit armonik yürüyüş (armonizasyon) çalışmaları yapılır (*bkz.* Madde 4.2.). Armonizasyon çalışması, üç aşamada gerçekleştirilebilir:

- Şifreli bas üzerine anarmonik modülasyonlu armonizasyon egzersizleri.
- Anarmonik modülasyon noktaları belirlenmiş, şifresiz bas üzerine armonizasyon egzersizleri.
- Anarmonik modülasyon noktaları belirlenmiş, sopranosu verilmiş armonizasyon egzersizleri.

Yukarıda adı geçen egzersiz türlerinin zorluk dereceleri ise şu şekilde organize edilebilir:

- Yönelme yoluyla oluşturulmayan, basit anarmonik modülasyon egzersizleri (*bkz.* Madde 4.2. Örnek 5).
- Yönelme ve *elipsis* gibi kromatik oluşumlar yoluyla ilerleyen, karmaşık anarmonik modülasyon egzersizleri (*bkz.* Madde 4.2. Örnek 6).

Analitik Aşama: : Bu aşamada, gerek partitür üzerinde yapılan, gerekse duyuş ile gerçekleştirilen, anlamlandırma ve duyuşa yönelik analiz çalışmalarının uygulama esasları belirlenmeye çalışılmaktadır.

1- Anarmonik modülasyonun, duyuşsal olarak tespit edilebileceği eser örneklerinin sunulması öngörülür. Bu içerikteki eserlerin seçiminde dikkat edilecek husus, eserin dramatik noktalarında, akorun alışılagelmiş çözüm beklentisinin farklı bir şekilde yönlendirilerek, beklenmedik (ya da daha az beklenilen) bir etki yaratmasıdır. Bu tür örnekler, duyuşsal uyarımı oluşturacak ve bir sonraki anlamlandırma aşamasına etki edecektir.

2- Anlamlandırma aşamasında ise, akorun beklenen çözümü ile farklı yönelimleri arasında ilinti kuracak, karşılaştırmalı örnekler (piyano

üzerinde) verilebilir. Bu işlemlerin açık ve doğru bir şekilde, uygun düşen sembollerle ifade edilmesi esastır.

SEMBOLLER ve KISALTMALAR

Süsleme Notaları:
bas. (basamak/*appoggiatura*), gec. (gecikme), geç. (geçit), iş. (işleme), ön. (öncelem)

Diğer:
krom. (kromatik)
anarm. (anarmonizasyon/anarmonik modülasyon)

Akor Sembolleri:
N = Neapolitan akoru
° = Eksik akor
ø = Yarı eksik akor
+ = (Kök) Tizleşme
It.+6 = İtalyan Artık Altılı akoru
Fr.+6 = Fransız Artık Altılı akoru
Minör ve eksik akorlar, küçük Roma rakamlarıyla (i, ii *vs.*) işaret edilmektedir.
Majör ve artık akorlar, büyük Roma rakamlarıyla (I,II *vs.*) işaret edilmektedir.
→ = Yönelme (işlevsel)

KAYNAKLAR

Kotska S. Payne D. (2008). Tonal Harmony with an Introduction to Twentieth-Century Music. Sixth Edition. Newyork: Mc Graw Hill

Laitz S.G. (2003). The Complete Musician. An Integrated Approach To Tonal Theory, Analysis and Listening. Oxford: Oxford University Press.

Roig-Francoli M.A. (2003). Harmony In Context. Newyork: Mc Graw Hill

Bakihanova Z. (2003). Armoni. Ankara: Bilkent Üniversitesi

Schoenberg A. (1978). A Theory of Harmony. California: University of California Press

Herttrich E. (1992). W.A. Mozart, Fantasie und Sonate, KV 475/457, Vorwort, Einzelausgabe, Henle Edition

Mulder, W. E. (1947) Harmonie – De Practische Hamonieleer . Utrecht: W. De Haan

Louis R. (1928) Grundriss der Harmonielehre. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.

Beethoven, Yaylı Dördül, Op.127, Örnek 2. Erişim Tarihi: 09.07.2015, http://thebeethovenproject.com/what-beethoven-would-have-heard-had-he-been-able-to-a-brief-investigation-of-early-19th-century-quartet-performance-practice/

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük. "Fantezi" sözcüğü. Erişim Tarihi: 13.07.2015, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55a3ca3137e9d2.30317026

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük. "Sesteş" sözcüğü. Erişim Tarihi: 20.08.2015, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55d58333cb2a82.75208744

Mozart, Fantasie, Erişim Tarihi: 17.05.2015, http://petrucci.mus.auth.gr/imglnks/usimg/0/01/IMSLP70217-PMLP01868-KV_475.pdf